

ГЕТЬМАН І.МАЗЕПА— ОБ'ЄДНУВАЧ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

“Ліпше було пробувати
Вкупі лихо одбувати!”
Іван Мазепа

Мапа “Україна або козацька земля
з прилеглими провінціями Валахії, Молдавії і Малої Татарії”.
Іоганн Баптист Гоман, 1712р.

Портрет гетьмана Івана Мазепи.
М.Бернігерот, XVIII ст.

Виїзд гетьмана Мазепи з Батурина
Надія Сомко, 1985 р.

На початок XVIII століття Україна була розділена між Річчю Посполитою, Московською державою та Османською імперією, потреба об'єднання була зрозуміла і тогочасним інтелектуалам і можновладцям.

«Вітчизна мила Україна, край тогобічний», – саме так неодноразово говорив гетьман Іван Мазепа про Правобережну Україну, де він народився. Повернення «краю тогобічного» під гетьманську булаву стало визначальним для всього періоду гетьманування І.Мазепи.

Від самого початку свого правління І.Мазепа йменувався «гетьманом обох сторін Дніпра». З вересня 1691 року польський посол Я.Окраса вимагав від царя: «...І.Мазепа пишеться обох сторін гетьманом; а по договорам Вічного миру, права сторона Дніпра в Польському володінні, і гетьману так писатися не слід». У І.Мазепи відповіли, що гетьман так «пишеться» цілком справедливо і згідно царського указу, адже «на тій стороні Дніпра під державою Російських государів знаходиться головне всієї Малоросії місто Київ, з Васильковом, Стайками, Трипіллям і всім Запорожжям». Та це звісно було лише тактичною відмовкою, тому що І.Мазепа ніколи не полишав мрії об'єднати Україну!

Семен Палій. Невідомий художник, XVIII ст.

На Правобережжі продовжувало існувати козацтво, під керівництвом фастівського полковника Семена Палія, та змогло відродити державні інститути, знищені у 70-х роках XVII століття. Правобережні козацькі полки намагались об'єднатися з Лівобережною Україною. І.Мазепа враховував ці прагнення до об'єднання і впливав на царський уряд з метою позитивного вирішення цього питання. Разом з тим, Москва не хотіла порушувати умови «Вічного миру» з Польщею й погоджувалася на володіння польським королем правобережними землями України.

Протягом всього свого гетьманування, І.Мазепа робить багато спроб надати поступу у вирішенні питання про об'єднання українських земель.

Впродовж 1692 – 1693 років С.Палій знову звертався до І.Мазепи з проханням прийняти його «під гетьманську булаву». Крім того, посилаючись на лист С.Палія, гетьман І.Мазепа сповіщав російського царя про небезпеку нападу поляків і можливість народного повстання на Правобережжі, що також мало спонукати російський уряд звернути свою увагу на правобережні землі.

Повстанці. Олег Шупляк, 2011р.

Козацьке військо. Афанасій Шеломов, 1960р.

УКРАЇНА наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Масштаб 1 : 5 500 000

- Північна війна (1700 – 1721 рр.)
- Дії шведських військ
 - Дії московських військ
 - Укладення договору між Карлом XII та І.Мазепою (30 жовтня 1708 р.)
 - Зруйнування Батурина (2 листопада 1708 р.) і Січі (14 травня 1709 р.) московськими військами
 - Обрання гетьманом І.Скоропадського (6 листопада 1708 р.)
 - Поразка військ Карла XII та І.Мазепи 27 червня 1709 р.

- Центри козацьких полків, відновлених королем Яном Собеським на Правобережжі у 1685 р.
- Обрання гетьманом І.Мазепи (25 квітня 1687 р.)
- Територія, на яку поширювалася влада І.Мазепи до 1704 р.
- Другий Кримський похід московського й українського військ (1689 р.)
- Походи українських військ на турецькі фортеці у 1691 – 1694 рр.
- Облога й здобуття Азова московськими й українськими військами (літо 1696 р.)
- Території, які за Карловицьким миром 1699 р. перейшли від Османської імперії до володінь Австрійських Габсбургів (а), до Речі Посполитої (б)
- Території, які перейшли до Московського царства за Константинопольським миром 1700 р.
- Обрання гетьманом П.Іваненка (Петрика) у липні 1692 р.
- Межі територій, охоплених козацьким повстанням на чолі з С.Палієм (1702 – 1704 рр.)
- Похід війська І.Мазепи на Західну Україну (1704 – 1706 рр.)
- Межа території Правобережжя, на яку у 1704 – 1709 рр. гетьман І.Мазепа поширив свою владу
- Центри козацьких полків, відновлених І.Мазепою на Правобережжі
- Межі територій, охоплених козацьким повстанням на чолі з К.Булавіним (1707 – 1709 рр.)

- Головний осередок повстання угорців на чолі з трансильванським князем Ференцем Ракоці II проти панування Габсбургів (1703 – 1711 рр.)
- Укладення мирного договору між австрійцями і угорцями 30 квітня 1711 р.; встановлення влади Габсбургів на Закарпатті

- Обрання гетьманом П.Орлика (5 квітня 1710 р.); проголошення "Лактів" і конституцій законів і вольностей Війська Запорозького"
- Похід П.Орлика на Правобережжя (січень – квітень 1711 р.)
- Прутський похід Петра I (квітень – липень 1711 р.)
- Прутський мирний договір 12 липня 1711 р. між Османською імперією та Московським царством
- Межа територій, що переходили під зверхність турецького султана за умовами Прутського мирного договору
- Територія Запорозжя
- Українські міста, до яких було введено московські окупаційні війська (1711 р.)
- Скасування полкового устрою (1712 р.) і відновлення польського панування на Правобережжі (1714 р.)

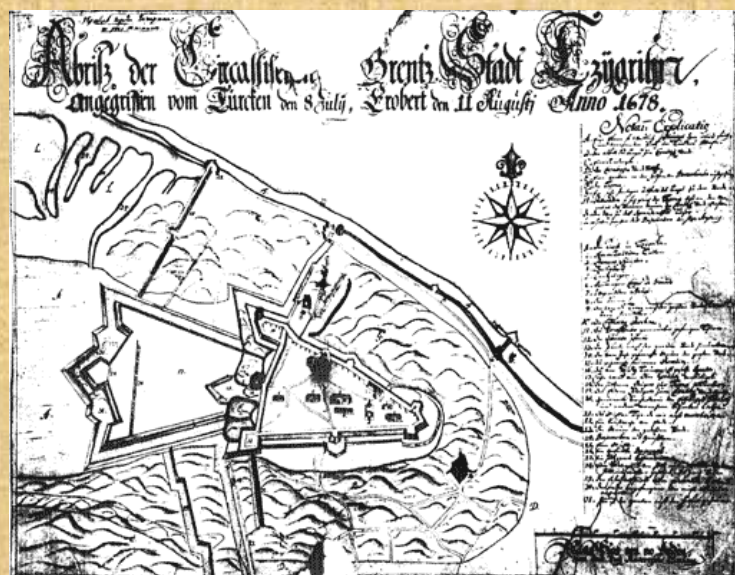

Козацька юшка або
Батуринська сотня
в поході.
Юрій Северин, 2005р.

1700 року почалася Велика Північна війна (1700-1721), вона, як будь-яке велике потрясіння, не тільки принесла багато негараздів, а й відкрила вікно потенційних можливостей. Тепер гетьман вдається не тільки до дипломатії, а й до використання військової сили.

В травні 1704 року гетьман І.Мазепа виконуючи наказ Петра I про надання допомоги польському королю з військом вступає на землі Правобережної України. Вже в червні, в таборі поблизу Павлочі, правобережний наказний гетьман Самусь передав Мазепі свої клейноди, видані йому перед тим польським королем.

Таким чином І.Мазепа, який до того формально титулувався «*гетьманом обох сторін Дніпра*», від цього часу став справжнім керманічем об'єднаної Української Гетьманщини!

Чигирин XVII ст.
План Патрика Гордона

Реконструкція гетьманського двору
в Чигирині. Фото 2012 р.

Ікона “Божа матір з немовлям”
Подарунок І.Мазепи церкві
міста Жовква. XVII ст.
З фондової колекції
НІКЗ “Гетьманська столиця”

На звільнених землях гетьман проводить цілісну інтеграційну політику та щедро вкладає кошти у відродження правобережних земель.

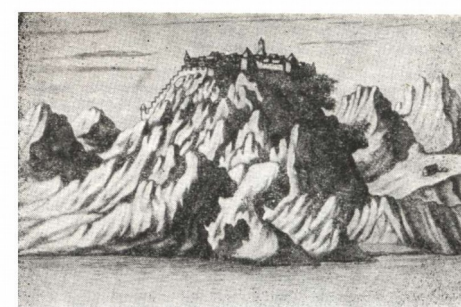
Чигирин – столиця Богдана Хмельницького, хоч і знаходився у катастрофічному занепаді, був для козаків символом єдиної держави. Гетьман І.Мазепа починає його відродження надаючи двори в місті та хутори і пасіки навколо нього своєму найближчому оточенню.

Долучилась до інтеграційної діяльності гетьмана і його мати Марія Магдалина, видатна жінка своєї епохи. Вона була повірена в справи гетьмана, була головною його порадицею та помічницею. Незважаючи на свій поважний вік, вона заснувала на Правобережжі слободи, заселивши їх вихідцями з Лівобережжя. Разом з матір'ю, гетьман І.Мазепа стає меценатом правобережних монастирів, в тому числі древнього козацького шпитального Трахтемирівського Успенського монастиря.

Гетьман обдаровує церкви. Наприклад під час перебування в Жовкві (нині Львівської області) він подарував місцевій церкві ікону Божої Матері.

Портрет Марини Мазепи
(в чернецтві Марія Магдалина).
Невідомий художник, XVIII ст.

Трахтемирівський шпитальний монастир
на Дніпрі.

Дніпровські кручі поблизу
історичного Трахтемирова.
Фото 2009 р.

Львів XVIII ст.
Антоніо Пасаротті,
XVIII ст.

У 1705 році І.Мазепа здійснює звитяжний похід на Волинь та Галичину. Він ішов шляхом, пройденим свого часу Б.Хмельницьким, спостерігав ненависть українських селян і міщан до поляків і захоплене ставлення до себе. Польські урядовці втікали вглиб Польщі дізнавшись, що він переправився через Дніпро. Львів добровільно віддався під захист гетьмана.

Недарма поляки скаржилися Петрові І у лютому 1707 року, адже І.Мазепа і справді заселив козаками території, які, згідно з Вічним миром, мали залишатися безлюдними.

Панорама сучасного Львова.
Фото 2007 р.

Мазепа - переможець. Ми - були, ми - є.
Ми - будемо!

Тимофій Лящук, 90-ті роки ХХ ст.

Незважаючи на позицію царя Петра, І.Мазепа не збирався віддавати полякам Правобережжя. На скарги польських урядовців щодо зайняття міста Ягорлик що на Дністрі, на самому кордоні між Річчю Посполитою та Османською імперією, гетьман відповідав «...а Ягорлик належить до тіла України, котра залишається під моєю юрисдикцією». Більш яскраво проілюструвати істинні плани, щодо єдності українських земель, краще за самого Івана Степановича ніхто б не зміг.

У Брацлавському, Київському і Подільському воєводствах Речі Посполитої був відновлений адміністративно-територіальний устрій Української Гетьманщини. Столицею нового краю мала стати – Біла Церква.

Пам'ятник гетьману І.Мазепі
в селі Мазепинці, 1994р.

Микільська
церква
у Білій Церкві.
Закладена 25 серпня 1706 р.
Іваном Мазепою.
Сучасне фото

Жовква.
Невідомий художник, XVIII ст.

Цар вважав поляків більш цінними для себе союзниками, тому на догоду їм ігнорував інтереси українців. Весною 1707 р. в Жовкві відбулася велика військова рада на якій московською владою було прийнято рішення про повернення полякам Правобережжя. Повністю ж Правобережжя було повернуто під польську владу тільки після поразки визвольного виступу гетьмана І.Мазепи у 1708-1709 роках.

В.Прядка, О.Володимирова. Україна в огні, 2009 р.

В своїй об'єднавчій діяльності І.Мазепа продовжував традиції своїх попередників - князів та гетьманів. Об'єднати обидва береги Дніпра І.Мазепа зміг тільки на чотири роки, але для нас, нащадків, найголовнішим є те, що ця спроба об'єднання ілюструє нездоланність потягу українців до Соборності української землі, який був завжди, в усі часи. Наступників І.Мазепи його приклад надихав на продовження боротьби за єдність України, яка продовжується і донині.

За волю, за Україну.
Феодосій Гуменюк, 2009 р.

Автор виставки: науковий співробітник відділу "Цитадель" Мамалага Віталій